

Jde to, ale těžko

Správa CHKO České středohoří aktivně podporuje návrat ovocných stromů do krajiny. Od roku 2001 se mapují a určují jednotlivé odrůdy. Výsledky dokládají zdejší velké odrůdové bohatství a využívají se při plánování nových výsadb. Ovocné stromy se do krajiny vrací při obnově starých sadů, výsadbě alejí nebo při zakládání biokoridorů.

Pro výsadbu jsou často využívány vysokokmeny starých krajových odrůd. Bývá složité sehnat dostatečné množství stromků, protože množением starých odrůd se zabývá pouze málokdo. Staré odrůdy vysazované v Českém středohoří pocházejí nejčastěji z genofondového sadu v areálu Střední zahradnické a zemědělské školy A. E. Komerse v Děčíně.

Obnova starých sadů v projektu LIFE+

K obnově starých ovocných sadů přispívá také projekt LIFE+ Stepi Lounského středohoří. Je zaměřen na aktivní ochranu mezinárodně významných stepí v jihozápadní části Českého středohoří. Využívá tradičních způsobů hospodaření, zejména pastvy ovcí a koz.

V rámci projektu byl obnoven rozsáhlý třešňový sad na západním úpatí Oblíku a drobnější sady na jižním úpatí. Sady byly vyčištěny od křovin, vysadilo se několik stovek nových stromků a postupně se navrácí pastva ovcí a koz.

Víte, že...

Litoměřicko je díky velkému množství ovocných sadů nazýváno Zahradou Čech?

v Děčíně se nachází genofondový sad, kde se množí staré odrůdy ovocných dřevin?

v Českém středohoří se můžete setkat s výsadbami jedlých kaštanů?

Litoměřicko je nejen ovocnářskou, ale také proslulou vinařskou oblastí?

Texty:

Jan Kyselka, Šárka Kopecká

Grafická úprava:

David Plouhar & MONELLO

Fotografie:

Titulní foto: jabloň (odrůda Baumanova) v sadu u vsi Staré (Foto: J. Zikmundová)
 1 / Sad u vsi Staré (Foto: J. Zikmundová)
 2 / Páchník hnědý (Foto: archiv)
 3 / Plody oskeruše (Foto: Š. Kopecká)
 4 / Zděná sušárna ovoce
 5 / Třešeň u Slunečné (Foto: Š. Kopecká)
 6 / Duděk chocholatý (Foto: A. Nikolai)
 7 / Vysokokmenný sad udržovaný pastvou skotu u Zbožné (Foto: J. Kyselka)
 8 / Zlatohlávek (Foto: archiv)
 9 / Hrušeň koporečka (Foto: J. Zikmundová)

Vydala:

AOPK ČR, Správa CHKO České středohoří, s přispěním finančního nástroje Evropského společenství LIFE, 2013

ISBN 978-80-87457-78-8

Více informací naleznete na
www.ochranaprirody.cz/life
www.ceskestredohori.ochranaprirody.cz

OVOCNÉ STROMY

v krajině Českého středohoří

Sad není jen ovoce

Ovocné stromy jsou již po několik staletí nedílnou součástí kulturní krajiny Českého středohoří. Kromě produkce kvalitního ovoce plní řadu významných funkcí v krajině, zejména estetickou a ekologickou. Jsou domovem řady živočichů, hlavně ptáků a hmyzu. Pro ně mají největší význam extenzivní vysokokmenné sady se starými stromy, které skýtají útočiště celé řadě brouků (krasci třešňovému, páchníku hnědému, tesaříku bukovému, různým druhům zlatohlávků a dalším). Dutiny ve starých stromech využívají k hnízdění ptáci, například sýkora koňadra, krutihlav obecný a také velmi vzácný dudek chocholatý. V sadech žije pestrá škála motýlů (bělásek ovocný, otakárek ovocný a další).

Díky teplému klimatu a příznivému podloží patří České středohoří mezi naše nejvýznamnější ovocnářské oblasti.

To všechno odnesl čas

K velkým změnám došlo v 50. letech 20. století. Odsun Němců a socialistické průmyslové zemědělství se na zdejších krajích výrazně podepsaly. Staré ovocné sady nebyly obnovovány, mnohé byly vykáceny a nahrazeny ornou půdou. Kvůli scelování pozemků zaniklo mnoho ovocných stromořadí na mezích a podél cest. Těmito zásahy byla negativně ovlivněna ekologická stabilita a výrazně se změnil vzhled krajiny. Staré ovocné sady se dochovaly pouze místy na svazích s vyšším sklonem, které nebyly vhodné pro intenzivní hospodaření (například úpatí Oblíku a Lovoše, okolí Borče, Černčic). Část z nich nyní zarůstá náletovými dřevinami, protože chybí pravidelná údržba kosením nebo pastvou. Zanikly také sušárny ovoce, poslední funguje v Zubnicích. Nově byly zakládány intenzivní sady s nízkokmennými dřevinami s malým sponem. Ty jsou ovšem z ekologického hlediska mnohem méně příznivé, protože se v nich často používají chemické postřiky a nejsou zde ponechávány staré stromy.

Nejen jablka, hrušky a švestky

Pro České středohoří jsou typické jabloně, hrušně, třešně, švestky a meruňky. Na Litoměřicku a Lovosicku se můžete setkat i s méně obvyklými teplomilnými druhy – s jeřábem oskeruší, mišpulí obecnou, mandloní obecnou, moruší bílou a černou.

V poslední době se místní lidé začínají zajímat o staré odrůdy ovocných dřevin, které se u nás dříve běžně pěstovaly, ale dnes už je v krajině spatříme vzácněji. Jsou většinou méně náročné a bývají odolnější vůči chorobám. Z jabloní jsou to například Řečtáč soudkovitý, Červený hranáč, Panenské, Hvězdnatá reneta, Punčové, Míšeňské, Peasgoodovo, Strýmka a mnoho dalších. Mezi místní zajímavosti patří Třebívlický granát a Anýzové české. Z hrušní se často vyskytují Solanka, Koporečka, Charneuská, Pařížanka, Boscova lahvice, Avranšská, Clapova, Dielova ale i Hájenka, Solnohradka a Krvavka.

Slavná minulost

První zmínka o ovocnářství v Českém středohoří pochází z roku 1088 (sady u Žitenic na Litoměřicku) a již ve středověku se významně podílelo na hospodářství regionu. Největší rozvoj nastal v 2. polovině 19. století, kdy ovocné sady místy tvořily 40-60 % rozlohy zemědělské půdy, především v údolí Labe od Litoměřic po Děčín, na Třebenicku a Třebívlicku. Nejčastější byly vysokokmenné sady s většími rozestupy mezi ovocnými dřevinami. Prostor mezi stromy se využíval k pěstování plodin nebo pastvě. Ovocné stromy také velmi často tvořily hranici mezi jednotlivými pozemky a téměř každou cestu ve Středohoří lemovala ovocná stromořadí.

Část sklizeného ovoce se dovážela do Prahy a lázeňských měst, část se dopravovala do přístavů na Labi a odtud na speciálně upravených labských člunech do německých měst (zejména do Drážďan a Hamburku). Významným produktem bylo sušené ovoce, v každé obci se nacházely minimálně 2 sušárny. V Třebenicích byla v roce 1885 otevřena první česká továrna na zpracování ovoce.

